

Visie, aanbod en doorstroming groep Start, 1 en 2

Inhoud

Totstandkoming.....	2
1. Visie en aanbod	3
Visie op het jonge kind	3
Aanbod	4
Wat vraagt dit van leerkracht?	6
Bronnenboeken/materiaal:.....	6
2. Doorstroming groep Start, 1 en 2	7
Beleid:.....	7
Achtergrond.....	7
Inrichting kleutergroepen.....	7
Overgang naar groep 2 en 3	8
Doelen per groep m.b.t. overgang	9

Totstandkoming

Oktober 2022

Behoeftte aan duidelijkheid m.b.t. doorstroming kleutergroep → eerste opzet protocol doorstroming groep 1,2,3.

Feb 2022

Conceptversie protocol doorstroming groep 1,2,3 in team besproken

Maart 2023

Visiegesprek teamleden met Marja van Delden (kleuterleerkracht en onderwijsadviseur).

Mei 2023

Protocol vastgesteld, maar wel vraag van MR om het meer te onderbouwen.

Juni 2023

Contact met Hanneke Poot (kinderfysiotherapeut en psychomotorisch RT-er) over visie en onderzoek m.b.t. kleuterleeftijd en aanbod op school.

September 2023

Ouderavond verzorgd door Hanneke Poot.

Februari 2024

Protocol aangepast met meer onderbouwing en start met beschrijven van visie/aanbod kleuters

Maart 2024

Reactie van Judith Kets op protocol en visie/aanbodstuk met verhelderende vragen

Gesprek met Geke Dijkstra (onderwijsadviseur over methode Piramide

Visie beschreven (met als voorbeeld stuk op wij-leren.nl van Bertine van den Oever)

Samenvoeging van visie, aanbod en protocol doorstroming

April 2024

Bespreking en vaststelling met team en MR.

1. Visie en aanbod

Visie op het jonge kind

In dit stuk beperken we ons tot de kleuterleeftijd van 4-6 jaar. Piaget en ook andere psychologen beschreven dat de pre-operationele fase wel tot 7 jaar loopt. In ons onderwijs houden we daar rekening mee. Vanaf ongeveer het 6^e jaar is het formele leren mogelijk, zoals dat vanaf groep 3 op onze school start. Vandaar dat we ook een aparte visie op het jonge kind hebben beschreven en het aanbod daarop afstemmen. Deze visie sluit aan op de pedagogische visie die we voor de hele school hebben beschreven.

Ontwikkeling

Tussen het vierde en zevende levensjaar zullen langzaamaan de breinfuncties in de overgang naar de cortex tot ontwikkeling komen. Pas na deze periode van rijping is het kind in staat tot formeel leren. Dit betekent voor onderwijs, dat dit er voor de kleutergroepen anders uitziet dan voor de groepen 3-8. De ontwikkeling van de breinfuncties verloopt lineair, maar ziet er bij ieder kind weer anders uit door de tempoverschillen en door periodes van versnellen en vertraging in ontwikkeling.

De grootste prioriteit van een peuter en kleuter is leren begrijpen hoe de wereld in elkaar steekt en er, beetje bij beetje, eigenaar van worden.

Langzaamaan gaat een vijfjarige kleuter meer complexe vragen stellen, leert beter onthouden en gebruikt daarbij eerder opgedane kennis en ervaringen. De ontwikkeling verloopt van concreet begrip, naar schematisch om uiteindelijk abstract begrip te krijgen.

De gedragsregulatie neemt toe tegelijk met de sociale redzaamheid. Als het gaat om de sociaal emotionele ontwikkeling zijn kleuters nog niet helemaal zelfredzaam en zelfstandig en heeft met name de 4-jarige leerling nog bescherming en het gevoel van veiligheid nodig van primaire verzorgers en de groep. Voorspelbaarheid is cruciaal met het oog op veiligheid, hechting en sociale wederkerigheid. De behoefte om in de nabijheid van primaire verzorgers te blijven, speelt bij jonge kleuters een grote rol in nieuwe omstandigheden.

Vanaf vijf à zes jarige leeftijd ontwikkelt een kind het eerlijk delen, voor die tijd kan het die taak nog niet overzien en volledig uitvoeren. Vanaf een jaar of zeven wordt het wat makkelijker, omdat de basis dan wat steviger is en de grip op de wereld en het zelfvertrouwen wat groter zijn.

Taal ontwikkelt zich sterk in interactie, daarom is praten en voorlezen een ideale manier om taal te leren. Het brein kan direct al de meest complexe taal verwerken en daarom is het van belang dat al op zeer jonge leeftijd wordt voorzien in complex en rijk taalgebruik. Kinderen leren goed en vlot lezen wanneer ze beschikken over een rijke woordenschat en veel kennis hebben van de wereld. Daarom dompelen we de kinderen onder in gesproken en geschreven taal tijdens rijke, betekenisvolle thema's. Om tot geschreven taal te komen, vraagt dit van een kind om te begrijpen dat er 'symbolen van gesproken taal' bestaan die schriftelijke communicatie mogelijk maken. Daarnaast moeten ook de aandachtsfunctie en de motorische functie daar klaar voor zijn.

Wanneer kinderen letters spiegelen of van achteren naar voren schrijven, is er sprake van nog onvolkomen ontwikkelde lateralisatie: de functies die nodig zijn liggen in verschillende hersenhelften en werken nog niet symmetrisch samen. In de linker temporaalkwab ligt de 'letterbox', geschikt voor gezichtsherkenning en analyse van vormen. Het analyseren van klanken, de 'klankbox' zit een brein gebiedje net boven de 'letterbox'. Betekenis geven aan woorden en verbaal representeren vinden plaats in en vlakbij het werkgeheugen. Tussen het vijfde en zevende levensjaar is de breinrijping zo ver gevorderd dat de basis voor deze samenwerkende gebieden is gelegd en concrete klanken en hoeveelheden vertaald kunnen gaan worden naar abstracte letters en cijfers.

Binnen de literatuur bestaan er meningsverschillen over de beste aanpak van 'ontwikkeling volgen' tot 'mede vormgeven' als volwassene. Eén ding hebben ze gemeen en dat is het belang van 'spel'. Kinderen

zijn sterke initiatiefnemers en kunnen in hoge mate hun eigen ontwikkeling ‘masteren’. Ze zijn zowel proactief als participierend. Ze zijn van binnenuit gedreven. Volwassenen hoeven dus niet voortdurend bang te zijn dat de ontwikkeling stopt als hij even afhaakt.

Spel

Uit onderzoek blijkt dat activiteiten waarbij het kind zelf een actieve initiatiefnemer is, tot een hogere betrokkenheid leiden en daardoor tot een hogere effectiviteit en leeropbrengst (Laevers, 2000)

Jonge kinderen verkennen hun wereld door spel. Ze ontdekken van alles terwijl ze aan het spelen zijn en verbinden die inzichten met kennis die ze al hebben of net hebben gehoord tijdens een instructie. Ze ontwikkelen zich terwijl ze spelen.

Om het spel optimaal in te zetten als vliegwiel voor de ontwikkeling zien we het belang om het spelaanbod af te stemmen op de verschillende spelfasen van sensopathisch en manipulatief spel naar rollenspel tot het spelen van onderzoeker. Het manipulatieve spel kunnen we stimuleren en begeleiden door handelingskaarten, waarop handelingen gevisualiseerd zijn of handelingsvoorwerpen die bij een rol passen. Het rollenspel kunnen we bijvoorbeeld stimuleren door de inzet van rollenkaarten waarop de verschillende rollen gevisualiseerd zijn of verkleedkleden die een rol representeren. Kinderen die toe zijn aan onderzoek van hoe dingen in het ‘echt’ werken kunnen onderzoekskaarten krijgen waardoor ze op een handelende manier op onderzoek uit kunnen gaan.

Wat een kind nieuw aangeboden krijgt, blijft veel beter hangen wanneer ze het verwerken in hun spel. Nieuwe kennis krijgt direct de kans om te integreren en beklijft beter. We richten de leeromgeving zo in dat er voor ieder ontwikkelniveau iets te beleven is. Wanneer de kinderen toe zijn aan de abstractie bij taal en rekenen kan dit verwerkt worden door in spel functioneel taal en rekenen aan te bieden.

Ondersteuningsbehoeften van het jonge kind

Vygotsky beschreef de zone van de actuele ontwikkeling en de zone van de naaste ontwikkeling, het verschil tussen wat de leerling met en zonder hulp kan doen. We vinden het dan ook van belang dat de leerkracht zicht heeft op alle ontwikkelgebieden van de kinderen en aanbod organiseert voor alle relevante ontwikkelfasen. Op deze manier kunnen de leerlingen zich ontwikkelen door het rijke aanbod en door te leren van elkaar, soms zonder en soms met de ondersteuning van de leerkracht.

De betrokkenheid van kinderen is groter wanneer ze de ruimte krijgen om te kiezen. Om hieraan tegemoet te komen biedt de leerkracht deze ruimte. Doelen kunnen op verschillende manieren behaald worden, kinderen hebben keuze uit verschillende activiteiten die een bijdrage leveren aan hun ontwikkeling.

Bronnen:

Annerieke Boland (2022). De kracht van spel. SWPbook

Betsy van de Grift (2020). De Kleutervriendelijke school. Uitgeverij OMJS

Jos Castermans (2013). Spelend leren – actief en kindgericht onderwijs. Abimo uitgeverij

Frea Janssen-Vos (2006). Spel en ontwikkeling. Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum

Ewald Vervaet (2012). Naar school, psychologie van 3 tot 8 jaar. Uitgeverij Elmar

Marjolein Dobber en Bert van Oers (2018). Spelen en leren op school. Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum

Bianca Antonissen (2019). Spelen in uitdagende hoeken. Uitgever Leuker.nu

Hanneke Poot- van der Windt: ‘Klaar voor school’

Aanbod

In het aanbod maken we de vertaalslag van de visie naar de dagelijkse praktijk.

- We bieden het onderwijs waar mogelijk in samenhang geïntegreerd en thematisch aan. Hierbij proberen we aan te sluiten bij belevingswereld van kinderen. Het thema kan samen met de leerlingen invulling krijgen. Het onderwerp of de invulling kan veranderen als de leerkracht merkt dat dit bij kinderen leeft op dat moment.

- Er worden circa 5 thema's voor gedurende het schooljaar behandeld met een beredeneerd aanbod. Hierbij worden methodes en bronnenboeken als hulpmiddel gebruikt. De leerkracht houdt de regie. Het aanbod is daarbij zoveel mogelijk gericht op de zone van de naaste ontwikkeling van de leerlingen.
- Thema's en lessen worden zoveel mogelijk gestart met een verhaal voor de kinderen en we breiden waar mogelijk het verhaal uit met rollenspel voor de leerlingen.
- Er is veel ruimte voor (vrij) spel, maar wel in de nabijheid van de leerkracht (observeren, meespelen). We bevorderen daarbij het imitatiespel.
- Er kunnen handelingskaarten/materialen, rollenkaarten, verkleedkleden en onderzoekskaarten worden aangeboden om het spel te verdiepen en de leerkracht laat een hoek aansluiten bij het thema of kringactiviteit.
- Leerlingen krijgen de ruimte om te kiezen om de betrokkenheid te verhogen, echter wel binnen de kaders die de leerkracht geeft.
- Bij de geletterdheid en de gecijferdheid ligt de nadruk op (herhaald) aanbieden, niet op het behalen van het doel van een les, zoals in de hogere groepen. Hier bedoelen we mee dat we de kinderen veel in aanraking laten komen met onderwerpen, bijvoorbeeld: cijfers worden veelvuldig benoemd op een natuurlijke manier (tellen hoeveel kinderen er zijn/datum, dit getal op de getallenlijn aanwijzen, i.p.v. cijfers flitsen).
- De nadruk ligt op ontwikkelen door beweging. In het aanbod van motorische activiteiten houden we rekening met de ontwikkelingsfasen (van groot naar klein, van binnen (romp) naar buiten (vingers)). We werken met materialen die de sensopathische ontwikkeling bevorderen (zand, modder, water, scheerschuim, voelletters, vingerverf, "echte" klei etc.).
- We maken zoveel mogelijk gebruik van echte materialen gericht op ervaring (zintuigen) i.p.v. plaatjes op digibord
- We sluiten aan bij het magisch denken van de kleuter door het gebruik van poppen (poppenkast en lilaland), vertellen van verhalen, verkleden (ook als leerkracht), voorlezen, uitbeelden/drama (speel je wijs woordenschat)
- Er is aandacht voor basisvaardigheden zoals: knippen, plakken, scheuren, opruimen/schoonmaken, veters strikken, zelf aan- en uitkleden (ook jas) enz.
- Er is aandacht voor structuren, routines, afspraken: wc-gang, jas aan voordat je naar buiten gaat, lopen in de gang, geluidsniveau binnen en buiten, gebruik van materiaal en het opruimen daarvan, zorg voor omgeving, iets vragen als je het nodig hebt enz.
- Er is ruime aandacht voor omgangsvormen/sociale ontwikkeling d.m.v. Kwinklessen en dan vooral door de transfer naar de dagelijkse situatie: hoe laat ik weten dat ik graag mee wil spelen, hoe deel ik de materialen/het speelgoed, hoe maak ik contact met de ander, etc.
- Er is ruime aandacht voor de emotionele ontwikkeling d.m.v. Kwinklessen en dan vooral door de transfer naar het dagelijks leven: aandacht voor emoties (blij, boos, verdrietig, bang). Hoe voel ik mij? Wie ben ik? Wie ben ik t.o.v. de ander? Hoe ga ik met de ander om?
- We stimuleren de creativiteit van de leerlingen door op proces te sturen en niet op product (dus geen standaardwerkjes die vooral gemaakt/bedacht zijn door leerkracht).
- We geven instructies die passend zijn bij de ontwikkeling; zoveel mogelijk aan de hele groep, indien nodig in een subgroep en aan een enkele leerling. Instructie hoeft niet alleen in een kring gegeven te worden, maar kan ook plaats vinden tijdens spel binnen of buiten. Bij instructies stimuleren we de onderzoekende houding (vragen in plaats van uitleggen).
- Voor observatie wordt tijd genomen én ingepland.
- De ontwikkeling van de leerlingen wordt bijgehouden met behulp van BOSOS. Hierin zijn ook de (SLO) doelen verwerkt, waarbij we kunnen toewerken naar een goede overgang naar groep 3.

Wat vraagt dit van leerkracht?

- Kennis van ontwikkeling van jonge kind zowel motorisch, sociaal-emotioneel als cognitief.
- Sensitieve responsiviteit: op een positieve manier (sensitief) reageren op de signalen (responsiviteit) die kinderen geven of anders gezegd het herkennen en inspelen op de signalen van het kind. Je merkt signalen en behoeften van kinderen op, begrijpt ze of probeert ze te begrijpen. En je bent ook in staat om daar passend op te reageren.
- Oog hebben voor rijping, ontwikkeling van het kind kunnen volgen.
- Kennis hebben van zone van naaste ontwikkeling.
- Creativiteit en flexibiliteit in maken van aanbod.
- Ontwikkeldoelen in je hoofd hebben, waardoor je kunt switchen in lesvorm/onderwerp en toch aan het beoogde doel werkt met de leerlingen.

Bronnenboeken/materiaal:

Vanaf schooljaar 2024-2025 gebruiken we een methode als ondersteuning om de doorgaande lijn in ontwikkeling te borgen en het aanbod beredeneerd vorm te geven.

Ontluikende geletterdheid (zie map fonemisch bewustzijn):

- Opdelen van zinnen in woorden
- Opdelen van samengestelde woorden
- Opdelen van woorden in klankgroepen
- Verbinden van klankgroepen tot woorden
- Opzeggen van rijmpjes
- Herkennen van rijm
- Toepassen van rijm, produceren van rijm
- Isoleren van klanken: herkennen van klanken
- Isoleren van klanken: toepassen van klanken
- Manipuleren van klanken in een woord
- Auditieve analyse op klankniveau
- Auditieve synthese op klankniveau
- Letters benoemen

Deze punten kan je koppelen aan een prentenboek dat je hebt voorgelezen of thema waar je mee bezig bent. Hier kan je woorden/zinnen uithalen en daarmee spelenderwijs met bovenstaande vaardigheden aan de slag gaan.

Taal:

Speel je wijs woordenschat

Wat zeg je?

“Ik ben Bas” vertelplaten

Motoriek en expressie:

Schrijfatelier

Eigenwijs (ook beweging)

123-zing

Dansspetters

Studio Swing

Laat maar zien

Ontluikende gecijferdheid

Met Sprongen Vooruit

2. Doorstroming groep Start, 1 en 2

Beleid:

Tijdens de kleuterperiode volgen we aan de hand van observaties hoe de kleuter zich ontwikkelt. Bij elke leerlingenbespreking (3x per schooljaar) wordt de ontwikkeling van iedere kleuter besproken. In de daaropvolgende 10-minutengesprekken wordt dit naar ouders teruggekoppeld en hun input ook meegenomen in de besluitvorming.

Zowel in groep start, 1 als in groep 2 is het mogelijk dat een leerling vertraagt of versnelt als uit de observaties of screening blijkt dat dit voor de leerling passend is. Dit wordt in de leerlingbespreking besloten.

Vertragen komt in de praktijk het meest voor in groep 2, als blijkt dat een leerling nog niet toe is aan de overstap naar groep 3. Omdat in de kleuterleeftijd de ontwikkeling met sprongen kan verlopen, wachten we in principe tot halverwege groep 2 met vertragen, tenzij al heel duidelijk is dat dit passend is.

Versnellen komt eerder voor in groep start, wanneer blijkt dat een leerling toe is aan groep 2 na groep start. Bij observatie en screening wordt in deze gevallen altijd de IB-er betrokken. De stappen worden beschreven bij 'overgang naar groep 2 en 3'.

Achtergrond

Op onze school hechten we veel waarde aan de kleuterperiode. Zoals in de visie beschreven is, vraagt deze leeftijd een specifieke benadering en aanbod. De basisschool heeft de opdracht om het onderwijs zo in te richten dat de leerlingen een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doorlopen.

Het schoolsysteem met jaarklassen past niet helemaal bij de verschillen tussen kinderen in de ontwikkeling. Zeker in de kleuterleeftijd is dat het geval. Echter vanaf groep 3 is er wel sprake van een aanbod in jaargroepen. Daarom is er een ijkpunt nodig waarbij wordt bepaald of leerlingen naar groep 3 kunnen doorstromen of niet.

Passend bij onze visie, hebben we voor leerlingen in de kleuterleeftijd een aanbod waarin de leerlingen zich tot zes jaar minimaal twee tot maximaal drie jaar ononderbroken kunnen ontwikkelen. Hierbij krijgen de leerlingen een solide en brede basis voor de jaren die volgen. De leerlingen die naar groep 3 gaan op Matthijsje zijn in principe 6 jaar, zodat ze de kleuterperiode hebben kunnen doorlopen voordat het formele leerproces start. Vanzelfsprekend wordt er naar de ontwikkeling van elk individueel kind gekeken, zoals in de volgende alinea te lezen is.

Inrichting kleutergroepen

Er zijn op onze school drie kleutergroepen. Groep start, 1 en 2. We kiezen er voor groep start in oktober te laten beginnen met als doel dat leerlingen nagenoeg 6 jaar zijn als ze naar groep 3 gaan. Zoals beschreven kan het ook voorkomen dat een leerling na groep start, doorgaat naar groep 2 als blijkt dat een leerling daaraantoe is. Aangezien de groepen gecombineerd zijn, is het aanbod van groep start, 1 en 2 in grote lijnen vaak gelijk, waarop de verwachtingen en het aanbod per leerling verschillen om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de zone van de naaste ontwikkeling.

Hieronder zijn de grote lijnen beschreven waarbij we aansluiten bij de jaargroepindeling in onze school.

Een leerling die na 1 oktober op 4 jaar wordt, komt in de groep Start. In deze groep ligt de nadruk in het aanbod op wennen aan de groep en de structuren, basisvaardigheden m.b.t. de verschillende

ontwikkelingsgebieden en ontwikkeling door spelen. Daarnaast is er in deze groep ruimte voor het in beeld brengen van de “beginsituatie” van elk kind zodat we aanbod-onderwijs kunnen ontwerpen in de zonde van de naaste ontwikkeling

Na de startgroep gaat de leerling naar groep 1. Leerlingen voor 1 oktober vier worden, starten ook direct in groep 1. In deze groep ligt de nadruk in het aanbod op het verstevigen van de verschillende ontwikkelingsgebieden, sociale interactie en de ontluikende geletterd- en gecijferdheid door spel en ervaringsgerichte activiteiten.

Vervolgens gaan de leerlingen naar groep 2 waarbij de nadruk ligt op complexere motorische vaardigheden, de executieve functies, verantwoording voor eigen gedrag en zorg voor de omgeving, de beginnende geletterd- en gecijferdheid en een soepele overgang naar het leerklimaat en de stof van groep 3. Hierbij komt ook werken op platte vlak af en toe aan de orde, worden digitale middelen ingezet en wordt er gestempeld en dergelijke om met letters en woorden bezig te zijn. Hiervoor zijn ook specifieke materialen aanwezig.

Overgang naar groep 2 en 3

Bij de leerlingenbespreking in januari en mei wordt aan de hand van de observaties vanuit BOSOS, februari screening en het algemene beeld van de leerkracht besloten of de leerling in de passende groep zit en welk aanbod passend is.

Naar groep 2:

In mei wordt voor de leerlingen van groep Start specifiek gekeken of doorstromen naar groep 1 of 2 het best passend is. Hierbij worden de 5.0 doelen als uitgangspunt gehanteerd.

In principe gaan de leerlingen van groep 1 door naar groep 2, tenzij uit de observaties van BOSOS en het algemene beeld van de leerkracht blijkt dat dit niet passend is. Hierbij worden de 5.0 doelen als uitgangspunt gehanteerd.

Naar groep 3:

In januari/februari wordt in groep 2 bij alle leerlingen een korte screening vanuit BOSOS afgenomen op het gebied van taal-, reken-, motorische- en sociaal-emotionele ontwikkeling en werk- en taakhouding. Deze screening wordt ook afgenomen bij leerlingen in groep 1 waarbij er vermoeden is dat een overstap naar groep 2 (en doorstromen naar groep 3 na zomervakantie) passend is.

Het besluit dat een leerling door kan gaan naar groep 3 komt tot stand aan de hand van de volgende criteria:

1. Voldoende leeftijdsadequaat gescoord bij de observatielijsten van het leerlingvolgsysteem BOSOS (hierin zijn ook de onderdelen screening vanuit dyslexieprotocol verwerkt)
2. Er wordt voldoende gescoord op de screening taal-, reken-, motorische- en sociaal-emotionele ontwikkeling en werk- en taakhouding.
3. Een positief oordeel van de leerkracht.

Het besluit wordt met ouders besproken.

Bij leerlingen waarbij n.a.v. de screening twijfel bestaat of de overgang naar groep 3 passend is, kan een extra onderzoek door de IB-er worden afgenomen in de periode maart-april.

Dit wordt in de tienminutengesprekken in februari met ouders gecommuniceerd, zodat ze op de hoogte zijn dat de overstap naar groep 3 nog onzeker is.

Als het onduidelijk is of een leerling toe is aan de overstap naar groep 3, wordt in de leerlingbespreking van eind mei/begin juni besloten of de leerling naar groep 3 door kan stromen of dat er een alternatief aanbod nodig is.

Mocht er door dit gesprek verschil van inzicht ontstaan, dan beslissen directeur en IB-er (eventueel aan de hand van een extra onderzoek) of het kind doorstroomt of niet.

Doelen per groep m.b.t. overgang

In het observatiesysteem van Bosos zijn per leeftijdsgroep de doelen beschreven, waarbij inzichtelijk wordt hoever de leerling is in zijn/haar ontwikkeling. Hieronder zijn de doelen bij 5.0 jaar en de doelen januari en eind groep 2 opgenomen.

5.0 jaar doelen na één jaar	Januari groep 2 tussendoelen
Grove motoriek	Fijne motoriek
- kan over een streep lopen	- heeft goede potloodgreep
- kan 10 seconden op één voet staan	- kan binnen de lijntjes kleuren
- kan grote bal gooien en kleine bal met twee handen vangen	- kan schrijfpatronen natekenen
- kan springen, huppelen	- schrijft al letters op zijn eigen wijze
Fijne motoriek	Taalgebruik/taalbegrip
- kan balletje klei van 1 cm maken	- kent de dagen van de week en de begrippen van de dagen
- kan met kleine kralen rijgen	- kan de betekenis afleiden uit samengestelde woorden
- knipt vierkant en een smalle reep uit	- doet actief mee bij het maken van woordnetwerken (web)
- kan lijn trekken tussen twee lijnen (afstand 1 à 2cm afstand)	Leesontwikkeling
- kan potlood goed vasthouden	- heeft belangstelling voor boeken en verhalen
- kan veters strikken	- heeft belangstelling voor lezen en schrijven
Visuele waarneming	- is bekend met de leesrichting van een boek, bladzijde en regel
- kan lichaamsdelen aanwijzen: teen, wenkbrauw, elleboog, oorlel	- herkent al aardig wat letters
- imiteert de houding van andere kinderen, bijv.: knipogen, fronsen, boos kijken	- kan woorden tellen in zinsverband
- kan een poppetje tekenen: hoofd, romp, benen, armen, gezicht, voeten	- kan begin-, eind- en middenklank van een woord benoemen
- kan een eenvoudig huisje (lego, blokken) nabouwen	- kan auditieve synthese in context: in je gezicht: "n-eu-s"
- bouwt complexere mozaïek van 20 stukjes na	- kan auditieve analyse: welke letter hoor je het eerst bij het woordje muis?
- kan een cirkel, vierkant, driehoek en rechthoek natekenen	- kan gericht rijmen
Auditieve waarneming	- woordobjectivatie: welk woord is langer: reus of kabouter
- kan geluiden herkennen en benoemen, bijv.: klok, ziekenauto, vliegtuig, fluit, telefoon	- kan kleine verschillen in letters herkennen
- kan 3-lettergrepen woorden nazeggen	- kan de vorm van letters vasthouden (geen omkeringen)
- zingt pasgeleerd liedjes	
- kan ritme klappen van 4 of meer elementen	Rekenbegrip
Geheugen	- herkent de cijfers 1-10
- kimspeel: 10 sec kijken naar 5 objecten en daarna 1 weghalen	- kan de hoeveelheden 1-6 en 10 in één keer tonen zonder te tellen
- kan 3 of 4 woorden met 2lettergrepen nazeggen	- kan terugtellen van 10-1
- kan zinnen met 5 of 6 woorden nazeggen	- kan afstand meten met een maat
- kan twee opdrachten achter elkaar, bijv.: doe 2 stapjes vooruit en 1 opzij	- kent de begrippen één meer, twee meer, één minder, twee minder, evenveel
- kan 3 of 4 cijfers achter elkaar nazeggen	- kent het conservatieprincipe: 4 olifanten is evenveel als 4 muizen
Taalgebruik/taalbegrip	- kan begrippen groter en kleiner door vergelijken relatief zien

- taalbegrip/taalproductie: reageert goed op vragen over een plaat	- kan afstanden en inhouden meten met een maat
- praat in volledige zinnen	- kan de cijfers al schrijven
- kan met behulp van een plaat 10 voorwerpen benoemen	Emotionele ontwikkeling
- kent de begrippen: onder, naast, boven, beneden, uit, midden, buiten	- kan tegen fouten
Leesontwikkeling	- toont doorzettingsvermogen bij moeilijker werkjes
- kan zijn naam schrijven	Sociale ontwikkeling
- kan werken met pictogrammen	- kiest uit zichzelf de werkjes van groep 2
- kan rijmen	- kiest bij samenwerken voornamelijk kinderen van groep 2
- kan dezelfde klank in woorden herkennen	- houdt zich aan de spelregels
- heeft al een idee van geschreven taal	- kan gedurende meer dan 10 minuten aan verplicht werkje werken
Taal/denken	Eindoelen groep 2
- kan vragen nav verhaal of boek beantwoorden	Motoriek
- praat al in samengestelde zinnen	- heeft goede potlood/pengreep
- zet 4 plaatjes in de goede volgorde en vertelt daarbij het verhaal	- kan schrijfpatronen natekenen
- kan begripsvragen beantwoorden n.a.v. een plaat: waarom, hoe, wat denk je?	- schrijft al letters op de goede manier: begint goed en geen omkeringen
Rekenbegrip	Taal
- kent rangtelwoorden, vergelijkende trap (groter), overtreffende trap (grootst)	- kan de instructie qua taal in de klas volgen (passieve taal)
- telt synchroon van 1-10	- kan zich voldoende uiten als hem iets gevraagd wordt (actieve taal)
- maakt zonder te tellen groepjes van 2 of 3	- kent de instructiebepgrppen van lezen: letter, woord, zin, eerste, middelste, laatste
- kan hoeveelheden na leggen	- kent de instructiebepgrppen bij rekenen: getal, cijfer, som, erbij, eraf, samen, verschil, evenveel, is gelijk aan (woordenschat)
- kan terugtellen van 1-6	Lezen/spelling
- kent de cijfersymbolen	- heeft belangstelling voor lezen en schrijven
Emotionele ontwikkeling	- snapt woordobjectivatie, bijv: welk woord is langer: reus of kabouter?
- uit zijn gevoelens	- kan gericht rijmen
- heeft geen angst om nieuwe dingen te doen	- kan woorden tellen in zinsverband
Sociale ontwikkeling	- auditieve synthese in context, bijv: het zit in je gezicht: "n-eu-s"
- kan samenwerken	- kan kleine verschillen in letters herkennen
- zoekt toenadering naar leerkracht en kinderen	- kent of herkent al letters (ongeveer 16)
Redzaamheid	- kan auditieve analyse met klanken.
- kan zelf aan- en uitkleden	- kan auditieve synthese van woorden met drie klanken
- wast uit zichzelf zijn handen	- kan auditieve analyse ('hakken van woorden in klanken')
- gaat zelf naar toilet	Rekenen:
Zelfstandigheid	- kan synchroon tellen van 1-20
- kan zelfstandig een opdracht uitvoeren	herkent de cijfers 1-10
- kan al kiezen bij planbord of takenbord	- kan terugtellen van 10-1
- kan al wisselen van opdracht bij het planbord	- kent het conservatieprincipe: 4 olifanten is evenveel als 4 muizen
Kringactiviteiten	- kan de hoeveelheden 1-6 en 10 in één keer tonen zonder te tellen
- doet actief in de kring	- resultaatief tellen: kent verschil tussen de begrippen vier en vierde
- luistert goed naar andere kinderen in de kring	- kan de handelingen bij de begrippen één meer, twee meer, één minder, twee minder, evenveel goed hanteren
- kan in de kring spontaan vertellen	- kan afstanden en inhouden meten met verschillende maten
Spelontwikkeling	- kan begrippen groter en kleiner (enz.) door vergelijken relatief zien

- spelkwaliteit: doet actief mee met spel in de poppenhoek of bouwhoek	- kan spiegelen/kan spiegelbeelden herkennen
- spelfantasie: brengt nieuwe elementen in het spel	- herkent de cijfers 11-20
- spelgerichtheid: blijft gedurende 5 à 10 minuten bij het spel betrokken	kent de positie van de getallen 1-20
Werkhouding	Sociaal-emotionele ontwikkeling
- kiest gevarieerde opdrachten	- kan tegen fouten en kritiek
- is betrokken bij de opdrachten	- toont doorzettingsvermogen bij moeilijker werkjes
- concentratie: 10 minuten aan een verplichte opdracht werken	- kiest bij samenwerken voornamelijk kinderen van groep 2
	- houdt zich aan de spelregels
	- kan gedurende meer dan 10 minuten aan verplicht werkje werken